

## ÁLVARO MUTIS. CĂLĂTORII ȘI BIBLIOTECI

RODICA GRIGORE

Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu

rodica.grigore@ulbsibiu.ro

ORCID: 0009-0007-1688-5850

DOI: 10.2478/saec-2025-0024

**Title:** Álvaro Mutis. Journeys and Libraries

**Abstract:** One of the most important representatives of the contemporary Colombian literature, Álvaro Mutis was also considered, even partially, an expression of the magical realism, the major aesthetic direction followed by numerous members of his generation. Nevertheless, his great originality consists in a personal reinterpretation of several great literary themes; therefore, journey, history or library become the obsessive images throughout his entire creation, Mutis' *alter-ego*, Maqroll, being described as a tireless traveler both in the history (of his own soul or the world) and in a vast library – the influence of Jorge Luis Borges being thus obvious. Studying ancient history or reading over and over again the same books Mutis himself used to read, Maqroll always tries to find the hidden meaning of life, to make sense of his own existence and at the same time to write a book capable to express all his ideas and feelings in order that they might not be forgotten. Symbol of his creator's capacity of creating a literary mask perfectly comparable to Pessoa's heteronyms, Maqroll represents the most adequate expression of the human condition, standing for the individual having to face innumerable challenges, to cope with love or loss, but also able to find a way to spiritual salvation.

**Keywords:** Latin American literature; Contemporary novel; Journey; Library; Initiation, Quest;

Născut la Bogotá, dar ajuns încă din 1925 în Belgia, unde tatăl său era diplomat, Álvaro Mutis (1923-2013) a deprins de timpuriu limba franceză (considerând-o chiar prima sa limbă), rămânând pentru totdeauna apropiat de cultura Franței, citind mult, încă din adolescență și apreciind poezia franceză. Verile petrecute în Columbia, adesea pe domeniul familial de la Coello, l-au făcut să iubească atmosfera specifică acestei regiuni care totdeauna va exercita asupra lui o extraordinară putere de fascinație: „tierra caliente”. Călătoriile, largile orizonturi ale oceanului, natura luxuriantă, la care se va adăuga marea temă a morții, toate acestea se vor regăsi ulterior în opera sa literară, Mutis însuși mărturisind că a fost profund marcat de prematura dispariție a tatălui său, care s-a stins din viață pe când viitorul scriitor avea doar nouă ani. Alt element important al operei sale e meditația asupra condiției umane mereu supuse diverselor încercări – în această privință, rolul esențial avându-l cele cincisprezece luni de închisoare pe care Mutis le-a executat în Mexic, la Lecumberri, de unde va fi eliberat la sfârșitul anului

1959, memoriile sale din această perioadă fiind publicate în 1960, sub titlul *Diario de Lecumberri*.<sup>1</sup>

Experiența limită a închisorii îl va transforma profund pe Mutis, făcându-l să înțeleagă ce înseamnă nu doar lipsirea de libertate („Sigur, atunci când ești acolo, înăuntru, nu poți avea decât un gând: să ieși!”), ci și cât de profunde sunt adâncimile sufletului omenesc în confruntarea cu ideea de limită, cu conștiința eșecului ori cu presimțirea dezastrului. Asemenea lui Dostoievski, va ajunge să-i aprecieze pe unii dintre cei alături de care era închis, descoperind în ei, în ciuda faptelor abominabile pe care le comiseseră, bunătate, empatie, generozitate. Iar toate acestea îl vor maturiza ca om și ca scriitor și îi vor fi extrem de utile atunci când va începe să scrie romanele despre Maqroll, Mutis demonstrând acum nu doar înzestrarea artistică, ci și puterea de a aborda teme definitorii pentru existența umană și de a le prezenta într-un mod cu totul convingător. „Nu-i putem niciodată judeca pe ceilalți, trebuie să învățăm doar să fim toleranți”, va afirma Mutis într-un interviu cu Elena Poniatowska. Iar cele șapte texte centrate asupra lui Maqroll vor fi publicate între anii 1986 și 1993: *La Nieve del Almirante* – 1986<sup>2</sup>, *Ilona llega con la lluvia* – 1987, *La última escala del Tramp Steamer* – 1989, *Un bel morir* – 1989, *Amirbar* – 1990, *Abdul Bashur soñador de navios* – 1990, *Tríptico de mar y tierra* – 1993.

Álvaro Mutis devine cu adevărat scriitor abia după ce are parte de toate experiențele limită despre care va vorbi Maqroll și pe care autorul columbian i le atribuie acestui extraordinar *alter-ego*. Căci, dincolo de a fi o simplă influență a admirației pe care Mutis, alături de majoritatea colegilor săi de generație, o nutrea pentru Fernando Pessoa și pentru arta acestuia de a recurge la măști heteronimice, și mai presus de orice posibilă influență literară, descoperim în romanele despre Maqroll expresia unei cunoașteri directe din partea autorului a suferinței umane, a pierderii, a conștiinței trecerii timpului și a apropierii sfârșitului inevitabil. După cum va afirma chiar Mutis, viața l-a învățat totul pe cel care avea să devină creatorul lui Maqroll, scriitura având, pentru acest scriitor, și rolul unei mărturisiri în cheie personală a experiențelor celor mai importante pe care le-a trăit: „Fără Lecumberri n-aș fi scris nici unul din aceste șapte romane și, de fapt, n-aș fi scris nimic esențial. Aceea a fost cu adevărat o experiență care, dincolo de suferința

<sup>1</sup> Despre experiența detenției, Mutis însuși a vorbit în repetate rânduri, în numeroase interviuri pe care le-a acordat de-a lungul anilor, el spunându-i Elenei Poniatowska: „Totul a pornit din perioada în care eram șeful biroului de relații publice la compania Standard Oil și am folosit o parte din fondurile de care dispuneam pentru a ajuta câțiva refugiați politici ori persoane persecutate de regimul autoritar ajuns la putere pe atunci în Columbia.” (Elena Poniatowska, *Cartas de Álvaro Mutis a Elena Poniatowska*, Ciudad de México, Alfaguara, 1998, p. 64.)

<sup>2</sup> Interesant este că *Zăpada Amiralului*, cel dintâi text narativ al lui Mutis avându-l ca protagonist pe Maqroll, nu a fost gândit inițial ca roman, ci a reprezentat reacția în plan artistic pe care scriitorul columbian a avut-o imediat după ce i-a fost tradus în franceză poemul cu același titlu (*La nieve del Almirante*), convins că textul respectiv ar avea potențialul unui viitor nucleu al unui roman, scriind un soi de schiță a acestuia pe care a trimis-o, în entuziasmul momentului, lui Carmen Balcells, celebra agentă literară pe care o avea la Barcelona și care, încântată de textul cu pricina l-a anunțat pe autor că îl va publica sub forma unui roman, spre marea surprindere a acestuia. (Michael Palencia-Roth, *Latin American Writers*, ed. Carlos A. Solé and Klaus Muller-Bergh, New York, Charles Scribner's Sons, 2002, p. 367.)

personală și de moment, m-a îmbogățit profund. Căci tot ceea de ți se întâmplă în închisoare ține de adevărul cel mai profund al ființei tale și ajungi la asta doar după ce simți că pierzi totul. Fără Lecumberri, Maqroll n-ar fi existat. [...] Când am terminat primul roman în care apare Maqroll, *Zăpada Amiralului*, mi-am dat seama că trebuia să continui povestea și am continuat-o. Iar când am încheiat ce aveam de spus, mi-am dat seama că aceste romane care sunt ficțiune pură, provin, ca inspirație și trăire, din propria mea existență și experiență din închisoare. Nu mă îndoiesc deloc de asta. Și nici cele patru volume de poeme pe care le-am publicat după ce am fost eliberat nu ar fi putut fi scrise fără acea viziune interioară aparte pe care am dobândit-o stând singur, doar cu mine însumi, în celulă.”<sup>3</sup>

Gabriel García Márquez spunea, la un moment dat, că „în general un scriitor nu scrie decât o carte, cu toate că acea carte poate să apară în multe forme și cu diverse titluri. Așa s-a întâmplat în cazul lui Balzac, al lui Conrad, al lui Melville, Kafka sau Faulkner.”<sup>4</sup> În ceea ce-l privește pe Álvaro Mutis, acea carte unică nu are în vedere o temă ori un ansamblu tematic, ci, fapt mai rar, un personaj, pe Maqroll. Numele e ales de Mutis pentru a suna ușor exotic în spaniolă, cu scopul de a face neclară țara de unde provine acesta. Iar faptul că e gabier ne duce de la bun început la gândul că se află mereu în mișcare, chiar dacă nu întotdeauna neapărat pe apele vreunei mări... El călătorește prin lume și prin propria viață – depotrivă, prin propriul suflet – iar imaginea peregrinului pe drumurile lumii și ale vieții îl plasează pe Mutis în descendența marilor scriitori care au abordat această temă, de la Homer la Don Quijote. În plus, esențială rămâne identificarea autorului cu acest personaj: „Împart și împărtășesc totul cu Maqroll, nu-mi pot concepe existența în absența lui.”

Nu va fi, deci, întâmplător că gabierul întruchipează, în plan ficțional și la nivelul literaturii, toate convingerile și alegerile ideologice ori estetice ale lui Mutis, de la ideea că totul se îndreaptă spre inevitabilul sfârșit, existența umană însăși degradându-se progresiv, la aceea că totul e deșertăciune, că marile modele istorice sunt de găsit doar în epoci îndepărtate de prezent (Imperiul Bizantin dinainte de Căderea Constantinopolului, perioada napoleoniană, câteva momente din perioada de glorie a lui Simón Bolívar) și că, desigur, prezentul e mereu inferior trecutului. În acest context, asemenea lui Mutis, Maqroll va fi convins că singura soluție pe care o poate găsi ființa umană confruntată cu provocările universale e resemnarea, retragerea în sine, adaptarea la ceea ce poate aduce atât de degradatul prezent. Devine, deci, clar, că preferințele lui Mutis ca scriitor merg mai departe de predecesorii săi columbieni, el situându-se, parțial ideologic, și în mare măsură estetic, în descendența marilor scriitori francezi, de la Montaigne sau Chateaubriand la Baudelaire, Rimbaud, Huysmans, Proust, Céline, Valery Larbaud sau Apollinaire.<sup>5</sup>

Pe aceștia sau cel puțin pe unii dintre ei îi va citi și reciti și Maqroll, în peregrinările sale, pe mări sau prin munți, pe Mediterana, în Caraibe, în Pacific, în

<sup>3</sup> Elena Poniatowska, *Cartas de Álvaro Mutis a Elena Poniatowska*, Ciudad de México, Alfaguara, 1998, p. 65.

<sup>4</sup> Plinio Apuleyo Mendoza, *Parfumul de guayaba. Convorbiri cu Gabriel García Márquez*. Traducere de Miruna Ionescu, București, Editura Curtea Veche, 2008, p. 45.

<sup>5</sup> Michael Palencia-Roth, „Álvaro Mutis”, în *Poligramas*, No. 19, junio de 2003, p. 19.

Panama sau în California, el fiind mereu însoțit de una sau mai multe cărți. Biblioteca lui Maqroll se suprapune, așadar, fie și parțial, cu aceea a lui Mutis însuși, printre marile preferințe ale scriitorului columbian aflându-se, în afara numelor deja amintite, Miguel de Cervantes (a cărui influență este evidentă și în manuscrisele Gabierului), Faulkner, Joyce, Pérez Galdos, Octavio Paz sau Anatole France, Racine, Blaise Cendrars sau Joseph Conrad. „Adesea, împotriva febrei noutății care e atât de evidentă în zilele noastre”, spunea Mutis, „veritabilul intelectual are nu doar dreptul, ci chiar obligația de a opta pentru marile modele, pentru etalonul estetic autentic, pentru *exemplaritatea* (în sensul pe care de pildă Cervantes îl dădea termenului) unei biblioteci ideale, care să ne ofere punctele de reper în mijlocul unei lumi și epoci atât de lipsite de repere.” Sau, după cum va fi numită această alegere a scriitorului columbian, „o bibliotecă aflată la o răscruce de drumuri, între vechea formă a turnului de fildeș în care creatorul se putea retrage pentru a rezista în fața atacurilor lumii exterioare, pe de o parte, și idealul unei utopii regresive, pe de alta.”<sup>6</sup> În plus față de creatorul său, Gabierul citește adesea și cărți de inginerie ori geologie, pentru a-și organiza afacerile. Dar, asemenea lui Mutis, atunci când nu citește sau nu plănuiește îndrăznețe proiecte (deși vor fi sub semnul eșecului), el scrie, încredințându-i chiar biografului său (nimeni altul decât Álvaro Mutis!) un manuscris despre viața secretă a lui Cesare Borgia, așa cum aflăm chiar din poemele lui Mutis. Încă o dovadă că pentru acest scriitor granițele dintre poezie și proză sunt întotdeauna foarte fluide, numeroase dintre poemele sale fiind mai degrabă „poeme în proză sau scrieri nici în proză, nici în versuri”, după cum le definea Gabriel García Márquez, într-o cronică datând din 1954.<sup>7</sup>

Critica literară a vorbit adesea despre relația între poezie și proză în opera lui Mutis, unele voci considerând că ea e complicată și de recursul frecvent la intertextualitate – de pildă, la finalul micro-romanului *Zăpada Amiralului*, cititorul descoperă un fragment din poemul intitulat *Caravanserai*, alături de alte trei poeme în proză pe care Mutis le publicase anterior în propriile volume de versuri. La fel se întâmplă și în *Amirbar*, unde trimiterile la opera lui Mutis sunt chiar mai clare, ca note de subsol ce indică exact sursa. În mod simbolic, fiecare roman și fiecare poem se constituie într-o parte integrantă a dialogului pe care autorul îl inițiază și îl menține cu cititorii, pe de o parte, iar pe de alta, cu propriile texte anterioare, precum și cu marele său protagonist, Gabierul Maqroll. Căci Mutis-poetul e cel care are marea viziune a creației în proză a lui Mutis-romancierul, iar acesta are un simț aparte al descrierii și al atmosferei, care definesc un mare creator de poezie. Prin urmare, nu e de mirare că toate temele pe care le regăsim încă din primele poeme publicate de Mutis vor apărea, ca ecouri sau ca reluări ori recontextualizări, în întreaga sa creație – fie în poezie, fie în proză. Procesul de creație și relația acestuia cu natura umană și cu natura în general, ca parte a marelui univers, l-au preocupat întotdeauna pe Mutis, concluzia sa fiind că poezia (prin extensie, literatura) reprezintă un atac insidios „la adresa indicibilului”. Sigur, cuvântul (poetic) nu este

<sup>6</sup> Gabriele Bizzarri, „La biblioteca del héroe”, în *Maqroll y el imperio de la literatura. Ensayos sobre la vida y obra de Álvaro Mutis*, vol. II (ed. Juan Orejarena Torres), Cali, Universidad Santiago de Cali, 2018, p. 166.

<sup>7</sup> Michael Palencia-Roth, „Álvaro Mutis”, în *Poligramas*, ed. cit., p. 20.

în stare să surprindă întreaga complexitate a realității, ci va rămâne, fatalmente, un substitut sau o imitație a acesteia, numai că țelul poetului, consideră Mutis pe urmele lui T.S. Eliot, „trebuie să rămână întotdeauna acela de a exprima chiar și ceea ce, aparent, e imposibil de exprimat în cuvinte.” Scriitorul sintetizează poetic aceste idei în câteva versuri din volumul *Los elementos del desastre*<sup>8</sup>, dar ele apar încă din primele sale creații publicate (*La creciente* reprezentând, în opinia multor interpreți, replica pe care Mutis o dă, peste ani, celebrului poem *Corabia beată* al lui Arthur Rimbaud<sup>9</sup>).

De altfel, Mutis nu ezită să intre în dialog cu marii poeți care l-au precedat, cu contemporanii săi sau cu sine, iar uneori chiar Maqroll intră în simbolic dialog cu Mutis, fapt evident și în epigrafele romanelor, în acest fel definindu-se Álvaro Mutis ca voce aparte în contextul literaturii latino-americane a secolului XX. El combină înțelepciunea livrescă, un veritabil spirit cărturăresc, cu o acută conștiință a existenței umane și a efemerității vieții, a dezastrului ori eșecului mereu posibile, a dezamăgirii imposibil de evitat. Efectul tuturor acestora va fi boala de care e afectat protagonistul lui Mutis, plus încercările lui de a se trata în diverse spitale, fiecare dintre ele oferind ajutor și alinare pentru o suferință anume, ceea ce determină și obsesia pentru imaginile bolii și semnificațiile spitalelor pe care le regăsim în poezia lui Mutis, încă de la începuturi. Într-un univers marcat de durere și de suferință, trupul se degradează, carnea se descompune (la fel ca în *Florile Râului* ale lui Baudelaire), ființa umană are parte de câte un nou rimbaldian „anotimp în infern” (închisoarea, spitalul) la fiecare moment de trecere: vârste, etape evolutive, trepte ale inițierii. Iar măștile pe care și le creează Mutis prin intermediul lui Maqroll ascund nevoia irepresibilă a omului de a evada de pe tărâmul plângerii și al suferinței fizice, de a atinge orizonturi necunoscute și neexplorate până atunci, astfel încât fascinația pentru lumea Orientului, pentru povestirile în ramă, desprinse din marea tradiție a celor *O mie și una de nopți* primesc o consistență sporită. Abdul Bashur e prietenul lui Maqroll, iar întotdeauna Abdul, asemenea unui alt Harun al-Rashid, îl scoate din încurcătură pe ghinionistul gabier, oferindu-i posibilitatea de a se regăsi, de a povesti, de a citi – și de a scrie. Adică, dându-i un soi de simbolic „caravanserai” (unul dintre titlurile volumelor lui Mutis), loc simbolic de refugiu pentru călătorii și caravanele care străbăteau deșertul. Pornind de la aceste aspecte, Guadalupe Fernández Ariza a analizat „familiaritatea haosului și straniețatea ordinii”, referindu-se la toate romanele din ciclul Maqroll, dar mai ales la *Zăpada amiralului*, text pe care îl pune sub semnul „melancoliei și al unei coordonate alegorice care ar fi semnul distinctiv al întregii creații în proză a lui Mutis.”<sup>10</sup>

Una dintre marile teme ale operei lui Mutis este, așa cum am spus, moartea. Spectrul thanatic îi străbate atât poezia, cât și proza, exprimând drumul cel de pe

<sup>8</sup> *Los trabajos perdidos*: „La poesía substituye,/ la palabra substituye,/ el hombre substituye,/ los vientos y las aguas substituyen.../ la derrota se repite a través de los tiempos/ ¡ay, sin remedio!” (Álvaro Mutis, *Obra poética*, Bogotá, Arango Editores, 1993.)

<sup>9</sup> Michael Palencia-Roth, „Álvaro Mutis”, în *Poligramas*, ed. cit., p. 22.

<sup>10</sup> Guadalupe Fernández Ariza, *Álvaro Mutis, cronista de viajes*, Zaragoza, Libros Portico, 2015, p. 15.

urmă al oricărui om, inevitabilitatea destinului ce trebuie înfruntat / acceptat cu stoicism, iar această atitudine și tema în sine stabilesc legătura între opera lui Mutis și marele poet al secolului al XV-lea spaniol, Jorge Manrique.<sup>11</sup> Căci, dacă Mutis a avut de timpuriu revelația morții, după tragica și prematura dispariție a tatălui său, în plan estetic, aceasta se vedește odată cu lecturile și cu identificarea metaforică pe care Mutis o simte cu marile figuri ale literaturii secolelor anterioare. Astfel că el își va concepe vocația literară ca pe o întâlnire privilegiată a unor teme majore precum destinul, norocul, iubirea și moartea, toate surprinse prin intermediul unor figuri simbolice ori personaje care îi străbat opera, mai ales Maqroll. Care, prin intermediul unei veritabile alchimii, ajunge să fie reprezentarea alegorică a scriitorului – și deopotrivă a Scriitorului de felul celui prețuit de Mutis. Adică, înglobează toate obsesiile și preocupările tematice ale creatorului său, oglindindu-l și reflectându-i temerile și convingerile, însă oferind și un răspuns, unicul posibil, la toate interogațiile existențiale ale artistului – desigur, prin intermediul literaturii. Interesant este, de asemenea că, așa cum afirma Michael Palencia-Roth, „treptat, Maqroll depășește simplul stadiu de *alter-ego* al autorului ori de alegorie personală a lui Mutis, pentru a se transforma în reprezentarea alegorică a fiecăruia dintre noi”...

Cea mai mare parte din romanul *Zăpada Amiralului* reprezintă jurnalul elaborat de Maqroll, precedat de un prolog în care se relatează contextul descoperirii acestui text, adică o strategie deja consacrată în literatură. Urmează patru poeme în proză, incluse în volume anterioare de poezie ale lui Mutis. Iar în prolog se povestește în detaliu cum, într-o librărie obscură din Barcelona, naratorul (Mutis) dă peste o carte pe care o căuta de multă vreme, *Enquête du prévôt de Paris sur l'assassinat de Louis, Duc D'Orléans*, publicată în 1865. Odată intrat în posesia volumului, naratorul se așază pe o bancă dintr-un parc și începe să o citească atent, numai că, pe neașteptate, dintr-o copertă interioară a cărții îi cad în mână câteva pagini scrise cu o caligrafie tremurândă – e chiar jurnalul Gabierului Maqroll, pe care naratorul Mutis îi prezintă drept *Zăpada Amiralului*. Sigur că un astfel de set de coincidențe și de circumstanțe favorabile pun la încercare cititorul, chiar și pe acela gata oricând să-și suspende voluntar incredulitatea. Numai că intenția lui Mutis nu e să exagereze cu astfel de detalii, ci să sublinieze tocmai importanța hazardului, a întâmplării în viața oricărui om – și a oricărui cititor. De altfel, în toate romanele sale, lucrurile se vor petrece în mod asemănător: în diverse orașe, pe continente diferite și în contexte care par a nu avea nimic de-a face unul cu altul, au loc întâlniri neașteptate, dar mult dorite, coincidențe care determină revelații sau hotărâsc drumuri, călătorii, destine. E ca și cum sub efectul acestor acte de-a dreptul magice, universul întreg tinde să se transforme într-un loc minuscul, asemenea unei așezări unde toată lumea cunoaște pe toată lumea, căci pentru Mutis macrocosmosul e gândit în termeni de microcosmos, spre deosebire de ceea ce făcea, să spunem, Faulkner în romanele sale.

Jurnalul lui Maqroll începe prin descrierea unui univers prin excelență acvatic și a unei călătorii epopeice pe care acesta o face pe Amazon, înspre Manaos, iar de aici în sus, pe apele repezi ale râului Xurandó, unul dintre afluenții Amazonului,

<sup>11</sup> Michael Palencia-Roth, „Álvaro Mutis”, în *Poligramas*, ed. cit., p. 24.



pentru a ajunge la poalele Anzilor. Expediția aceasta susținută financiar de iubita sa Flor Estévez are drept scop achiziționarea unor importante cantități de cherestea, pentru a o aduce în aval și a o vinde la un preț mai bun, astfel încât Maqroll să poată, după aceea, să-și trăiască viața în tihnă și îndeustare. Numai că, așa cum se va întâmpla în toate romanele lui Mutis și în cazul tuturor aventurilor lui Maqroll, călătoria va fi un eșec, protagonistul nu va câștiga nici un ban, dobândind doar noi și noi experiențe și ajungând, astfel, să se inițieze în tainele unei lumi pe care nu știuse să o înțeleagă în mod adecvat până atunci. Deși nu mai are nici pe departe vârsta unui novice, Maqroll se comportă nu o dată asemenea unui novice, Mutis reactualizând, desigur, în alt context, atât formula narativă a romanului de formare, cât și pe aceea a romanului picaresc. Numai că experiențele nu-l pregătesc pe Maqroll decât pentru deziluzii și moarte, pentru dezamăgire și resemnare, iar așteptatul succes și *happy-end*, dacă ar fi să avem în vedere modelul consacrat al prozei de formare ori picarescă, e și el întors pe dos și interpretat în sens invers, ca într-un veritabil univers răsturnat, în care totul funcționează pe dos. Exact ceea ce va înregistra în jurnal, conștient de eșec, însuși Maqroll – fără ca această conștiință a ratării să-l determine să procedeze de acum încolo altfel: „Curentul devine tot mai sălbatic și mai capricios. Toate astea sunt absurde, niciodată n-am să știu de ce m-am băgat în chestia asta. Întotdeauna pățesc la fel la începutul călătoriilor. Apoi vine indiferența binefăcătoare care scuză totul. O aștept cu nerăbdare.”

Michael Palencia-Roth consideră că *Zăpada Amiralului* ar fi „un soi de neașteptată combinație între un roman al lui Joseph Conrad și mitul lui Sisif, trecând prin filtrul lui Kafka.”<sup>12</sup> E drept că, aparent, textul e o istorie de aventuri și povestea unei călătorii, e adevărat și că modelul romanului picaresc sau de formare par a se afla cumva în subtextul acestei cărți, însă ceea ce contează în primul rând pentru Mutis e călătoria în străfundurile propriului suflet pe care o face protagonistul, în încercarea de a atinge imposibilul. Romanele *Inima întunericului*, *Lord Jim* și *Nostromo* ale lui Conrad, alături de atmosfera din kafkiennele *Procesul* și *Castelul* nu reprezintă, însă, un simplu set de influențe ce pot fi detectate la anumite niveluri ale textului lui Mutis, ci mai degrabă modele ale unor ficțiuni asemănătoare structural ori tematic. Căci, deși unii dintre tovarășii lui Maqroll pier în călătoria atât de temerară, el scapă – nu nevățamat, însă se salvează și de atacurile febrei, și de cele ale grupărilor (para)militare care îi ies în cale. Iar eșecul lui Maqroll de a obține profit de pe urma afacerii cu cherestea reprezintă și o parabolă a inutilității, a dezastrului care pândește mereu orice întreprindere omenească, asemenea – chiar dacă plasată în alt spațiu și context – întâmplărilor din *Castelul* lui Kafka. Tocmai de aceea, la finalul romanului lui Mutis, cititorul are în față un fragment scris, ni se spune, chiar de mâna lui Maqroll, în care acesta descrie cafeneaua lui Flor Estévez, numită, deloc întâmplător, printr-un excelent bine pus în text efect de *mise en abyme*, „Zăpada Amiralului”, aflat acum în ruine, metaforă (încă una) a destrămării, degradării, distrugerii oricărei existențe și speranțe:

„Timp de trei zile am urcat pe un drum povârnit și plin de curbe periculoase. Două zile am rătăcit prin munte căutând șoseaua care duce la Zăpada Amiralului.

<sup>12</sup> *Ibid.*, p. 29.

Îmi pierdusem deja orice speranță când am găsit-o în sfârșit. [...] M-am cufundat în ambianța lăptoasă în care nu vedeam mare lucru. M-am luat după șanț și în curând am recunoscut casa. Scândura cu numele, din care căzuseră câteva litere, atârna de un cui ruginit, legănându-se în bătaia vântului. Totul era închis și zăvorât pe dinăuntru, uși, ferestre, obloane. Lipseau multe geamuri și clădirea părea că se va prăbuși dintr-o clipă în alta. M-am dus la ușa din spate. Balconul, care înainte era susținut deasupra râpei de niște bârne groase de lemn, era prăbușit pe jumătate și barele de fier se balansau deasupra hăului, pline de mușchi și găinaț de la papagalii care se opreau aici în drumul lor spre țara de jos. A început să plouă, ceața s-a risipit într-o clipă. [...] Mă gândeam la Flor Estévez. Avea să-mi fie tare greu să mă obișnuiesc cu absența ei. Ceva a început să mă doară undeva înăuntru. Era o durere care avea să treacă foarte târziu.”\*

Modelul kafkian e ușor de recunoscut în textul lui Mutis, mai cu seamă dacă avem în vedere aspirațiile imposibil de îndeplinit, proiectele care sfârșesc în eșec, căutarea tensionată, așteptarea mereu prelungită; plus, desigur, accentele specifice scriitorului columbian, precum relația complexă dintre viață, moarte și dragoste, călătoria și temporalitatea. Apoi, în *Zăpada amiralului*, la fel ca și în celelalte romane din ciclul Maqroll, descoperim imagini ale feminității – în general structurate dual, o femeie senzuală și frumoasă, care îi înseninează zilele și-i face suportabile nopțile de singurătate protagonistului (Flor Estévez e, desigur, cea mai reprezentativă în acest sens, alături de ea fiind Ilona) alături de una ajunsă la vârsta senectuții (Ámparo María din *Un bel morir*, cea care va și pieri în chip tragic, opusă bătrânei oarbe, expresie e înțelepciunii și experienței, sau dihotomia Ilona cea senină și frumoasă – Larissa cea întunecată, venind parcă din lumea tenebrelor, din *Ilona vine odată cu ploaia*). Interesant este și că, după cum a afirmat adesea Mutis în interviurile pe care le-a acordat de-a lungul anilor, Ilona a fost de la bun început menită să fie o replică feminină, un adevărat dublu feminin al lui Maqroll însuși, gata, asemenea gabierului, să se implice în proiecte nebunești, cum e, de pildă, afacerea pe care cei doi o pun la cale în Panama, cu un stabiliment de lux, având ca angajate fete exotice, îmbrăcate în veșminte ce imitau uniforme de companii aeriene cunoscute. Numai că, în cazul ei, eșecul nu va fi, așa cum se întâmplă pentru Maqroll, doar financiar, căci tenebroasa Larissa o va trage după ea pe tărâmul morții, distrugându-i gabierului nu doar speranțele de îmbogățire, ci și visul unei existențe liniștite, în care Ilona ar fi putut să-i aducă pacea și tihna atât de mult visate.

În *Un bel morir*, protagonistul-peregrin va reveni în Columbia, străbătându-i din nou munții și râurile, acceptând să transporte niște ciudate lăzi înspre o destinație îndepărtată, sperând, ca și în alte ocazii, să se îmbogățească, însă ignorând faptul că ceea ce transporta erau de fapt arme de contrabandă pentru grupările de guerillă care controlau zona. Arestat și acuzat de trafic de arme, Maqroll va fi salvat *in extremis* de Abdul Bashur, iar acum gabierului nu-i va mai rămâne altceva de pierdut decât propria viață... Deci, scriitorul se va confrunta, în celelalte texte

\* Álvaro Mutis, *Isprăvile și necazurile Gabierului Maqroll*. Traducere de Cornelia Rădulescu, București, Editura Humanitas, 2005, p. 76.



ale acestui ciclu romanesc, nu doar cu dificultățile (oarecum inerente) ale continuării unor structuri narative deja cunoscute cititorilor, ci mai ales cu problema (aparent insurmontabilă) a absenței protagonistului în jurul căruia se organizaseră toate aventurile de până atunci. Dincolo de toate acestea, romanele avându-l ca protagonist pe Maqroll exprimă și profunda credință a lui Mutis în relația dintre om și natură, tocmai această interdependență pregătind marea revelație pe care o are Maqroll privind posibilitatea salvării prin scris, de aici și semnificațiile „călătoriei către ficțiune” pe care, în alt sens decât Juan Carlos Onetti, o întreprinde și Álvaro Mutis.

Una dintre premisele de la care a pornit Mutis în ciclul Maqroll este aceea că fiecare ființă umană își poartă, simbolic, înscrisă în traseul destinului, propria moarte, astfel încât omul ar trebui să fie recunoscător că are parte exact de acea moarte care i-a fost menită (pre-destinată), iar nu de alta, care să survină accidental, din cauza imprudenței exagerate a celui implicat. De aici dorința personajelor sale, mai ales a lui Maqroll, de a supraviețui atât cât e nevoie pentru a putea avea parte de acea mare trecere care i-a fost decisă încă de la început, pentru a-și putea întâlni destinul și a-și putea înfrunta sfârșitul, iar trimiterea la Charles Baudelaire e, din nou, evidentă, aici. Álvaro Mutis înscrie, așadar, sfârșitul protagonistului său în chiar ideea de început a textelor pe care i le dedică, oglindindu-se în Maqroll și, în acest fel, dând o replică întregii literaturi de care a fost influențat de-a lungul anilor sau care, într-un fel sau altul, i-a marcat propriul destin de scriitor. De la marile modele ale culturii europene (numeroase fiind franceze, căci, să nu uităm, Parisul va rămâne orașul preferat al lui Mutis) precum Baudelaire sau Rimbaud la Dickens sau Joseph Conrad, ori la marii poeți de limbă spaniolă Antonio Machado sau Pablo Neruda. Dar Mutis s-a simțit mai presus de orice scriitor columbian, în ciuda faptului că unii exegeți au încercat să-i conteste spiritul național și să-l proclame „autor internațional”: „Columbia e esențială pentru mine, tot ce am mai autentic și tot ce scriu mai autentic țin de această esență columbiană, însăși viața mea e în Columbia. Și nu există o dovadă mai convingătoare pentru toate astea decât propria mea poezie.”<sup>13</sup>

Dar această apropiere spirituală și literară de țara natală nu l-a împiedicat pe Mutis să observe numeroasele probleme cu care se confrunta Columbia – de la violență la instabilitatea politică, de la preamărirea ipocrită a democrației, în ciuda faptului că dictaturile s-au succedat aici cu repeziciune. Iar aceste aspecte l-au făcut, nu o dată, să trăiască departe de casă, dar și să se simtă, uneori chiar în perioadele pe care le-a petrecut la Bogotá, străin, exilat, izolat. Sigur că scriitorul a păstrat pentru totdeauna amintirea perioadei petrecute în închisoare, considerând că nedreptatea i-a fost făcută în primul rând din cauza conaționalilor care au refuzat să-i asculte argumentele. Dar el exprimă, în acest fel și prin această atitudine, și una dintre caracteristicile omului contemporan, cu atât mai mult ale intelectualului (latino-american) contemporan, și anume capacitatea de asumare a exilului și experimentarea acestei experiențe amare și dure chiar în interiorul granițelor țării natale.

<sup>13</sup> Juan Gustavo Cobo Borda, *Para leer a Álvaro Mutis*, Santafé de Bogotá, Editorial Planeta Colombiana, 1998, p. 57.

Ce-i va mai rămâne de făcut, în aceste condiții omului în general, scriitorului în particular și lui Mutis în plan personal va fi să supraviețuiască, să accepte și să-și asume însingurarea, să înțeleagă până la capăt ce înseamnă dezamăgirea. Adică exact ceea ce simte și ceea ce face Maqroll, în toate romanele care îl au ca protagonist prezent sau absent. Iar această metaforică dedublare, această experiență a alterității asumate ca destin personal, această capacitate de a da consistență unor măști care ar fi riscat, sub pana unui scriitor mai puțin înzestrat decât Mutis, să cadă în artificialul facil, se transformă în strategie identitară și estetică, în program ideologic și artistic, exprimând toate marile preocupări ale unui scriitor remarcabil, una dintre vocile reprezentative ale literaturii latino-americane a epocii contemporane. Iar în acest fel, autorul își ridică protagonistul la un nivel ce depășește statutul de ființă de hârtie, făcându-l să dobândească veritabile calități de model etic și estetic. Căci, după cum scria în 1993 Gabriel García Márquez, „Maqroll nu îl reprezintă doar pe Álvaro Mutis, așa cum se afirmă adesea cu atâta ușurință. Maqroll suntem noi toți.”<sup>14</sup>

### ***Bibliografie / Bibliography:***

Álvaro Mutis, *Isprăvile și necazurile Gabierului Maqroll*. Traducere de Cornelia Rădulescu, București, Editura Humanitas, 2005.

Álvaro Mutis, *Obra poética*, Bogotá, Arango Editores, 1993.

Gabriele Bizzarri, „La biblioteca del héroe”, în *Maqroll y el imperio de la literatura. Ensayos sobre la vida y obra de Álvaro Mutis*, vol. II (ed. Juan Orejarena Torres), Cali, Universidad Santiago de Cali, 2018.

Juan Gustavo Cobo Borda, *Para leer a Álvaro Mutis*, Santafé de Bogotá, Editorial Planeta Colombiana, 1998.

Guadalupe Fernández Ariza, *Álvaro Mutis, cronista de viajes*, Zaragoza, Libros Portico, 2015.

Gabriel García Márquez, „Mi amigo Mutis”, în *El País*, 30 de octubre de 1993.

Plinio Apuleyo Mendoza, *Parfumul de guayaba. Convorbiri cu Gabriel García Márquez*. Traducere de Miruna Ionescu, București, Editura Curtea Veche, 2008.

Michael Palencia-Roth, *Latin American Writers*, ed. Carlos A. Solé and Klaus Muller-Bergh, New York, Charles Scribner's Sons, 2002.

Michael Palencia-Roth, „Álvaro Mutis”, în *Poligramas*, No. 19, junio de 2003.

Elena Poniatowska, *Cartas de Álvaro Mutis a Elena Poniatowska*, Ciudad de México, Alfaguara, 1998.

<sup>14</sup> Gabriel García Márquez, „Mi amigo Mutis”, în *El País*, 30 de octubre de 1993.